

KATARZYNA ŁASKOWSKA

ORCID: 0000-0001-6767-3929

Uniwersytet w Białymstoku

k.laskowska@uwb.edu.pl

Odpowiedzialność karna za planowanie, przygotowanie, wszczęcie lub prowadzenie wojny agresywnej oraz publiczne nawoływanie do jej rozpętania według kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej

Słowa kluczowe: przestępstwa przeciwko pokojowi i bezpieczeństwu ludzkości, przestępstwo planowania, przygotowania, rozpętywania lub prowadzenia wojny agresywnej, przestępstwo publicznego nawoływania do rozpętania wojny agresywnej, kodeks karny Federacji Rosyjskiej

CRIMINAL LIABILITY FOR PLANNING, PREPARING, STARTING, OR WAGING
AN AGGRESSIVE WAR AND PUBLIC INCITEMENT TO START IT ACCORDING
TO THE CRIMINAL CODE OF THE RUSSIAN FEDERATION

Abstract

The paper presents the scope of the legislation governing the crime of planning, preparing, starting, or waging an aggressive war (Article 353) and public incitement to start it (Article 354) contained in the 1996 Criminal Code of the Russian Federation. These crimes are discussed according to the statutory characteristics of the acts. As part of the study of this issue, a thesis was formulated, which is a conjecture that criminal liability for the crimes in question is regulated in the 1996 Russian Criminal Code in a casuistic and strict manner, but one that takes international solutions into account. The research methods used in the study were a dogmatic analysis of the 1996 Criminal Code of the Russian Federation and a literature analysis of pertaining to the crimes in question. During the analysis of the two crimes referred to in the title, interpretation problems and shortcomings of the existing solutions (understanding of basic concepts, casuistry of the legislation, and severity of the sanctions) were pointed out. The considerations confirmed the adopted thesis.

Keywords: crimes against peace and security of humanity; crime of planning, preparing, starting, or waging an aggressive war, crime of public incitement to start an aggressive war, Criminal Code of the Russian Federation

Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie zostało przygotowane w czasie trwania wojny na Ukrainie, to jest w sytuacji, w której agresorem są rosyjskie siły zbrojne. Jej brutalny przebieg skłonił autorkę do zapoznania się z przepisami dotyczącymi przestępstwa planowania, przygotowania, rozpętywania lub prowadzenia wojny agresywnej (art. 353 k.k. FR) oraz publicznego nawoływania do jej rozpętania (art. 354 k.k. FR) według rosyjskiego prawa.

Przedmiotem analiz uczyniono przepisy kryminalizujące te zachowania w świetle kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej z 1996 roku¹ (k.k. FR). Analizie zostaną poddane przepisy art. 353 i 354 k.k. FR oraz literatura prawnicza dotycząca tytułowych czynów.

Zmierzano do uzyskania odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób uregulowano odpowiedzialność karną agresora na Rosję za dokonanie przestępstwa planowania, przygotowania, rozpętywania lub prowadzenia wojny agresywnej oraz publicznego nawoływania do jej rozpętania wobec tego państwa.

Poszukując odpowiedzi na pytanie, założono, że odpowiedzialność karna za te przestępstwa w rosyjskim kodeksie karnym jest uregulowana w sposób kazuistyczny i surowy, jednakże z uwzględnieniem rozwiązań międzynarodowych.

Celem opracowania jest zbadanie zakresu analizowanych regulacji i ich ocena.

Planowanie, przygotowanie, rozpętywanie lub prowadzenie wojny agresywnej (art. 353 k.k. FR)

Analizowane przestępstwo umieszczone zostało w art. 353 k.k. FR w dziale XII „Przestępstwa przeciwko pokojowi i bezpieczeństwu ludzkości” w rozdziale 34 pod tym samym tytułem.

Na podstawie art. 353 ust. 1 k.k. FR karalne jest „planowanie, przygotowywanie lub rozpętywanie wojny agresywnej”. Zachowania te zagrożone są karą pozbawienia wolności od siedmiu do piętnastu lat.

W tym miejscu analizy należy odnieść się do użytego w przepisie terminu „wojna agresywna”, który wynika z dosłownego tłumaczenia z języka rosyjskiego na język polski. Może być ono tłumaczone też jako „wojna napastnicza”. Ze względu jednakże na odniesienia rosyjskiego ustawodawcy do rezolucji Zgroma-

¹ Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N 63-ФЗ, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ (dostęp: 3.08.2023).

dzenia Ogólnego ONZ z dnia 14 grudnia 1974 roku² w zakresie pojęcia agresji i tworzenia na jego podstawie znamion przestępstwa autorka będzie posługiwać się terminem „wojna agresywna”.

Należy podkreślić, że przestępstwo z art. 353 k.k. FR dotyczy „fundamentalnej zasady stosunków międzynarodowych, to jest zasady pokojowego współistnienia państw i narodów”³. Pokój w prawie międzynarodowym jest rozumiany jako „stosunki między narodami i państwami oparte na prowadzeniu polityki zagranicznej środkami pokojowymi i braku zorganizowanej walki zbrojnej między państwami”. Z tego względu przestępstwo z art. 353 k.k. FR jest zamieszczone jako pierwsze wśród zbrodni przeciwko pokojowi i bezpieczeństwu ludzkości w rosyjskim kodeksie karnym⁴.

Przedmiotem przestępstwa jest pokój, który oznacza brak wojny, utrzymywanie równowagi w stosunkach społecznych⁵; „pokojowe istnienie narodów na świecie, pokojowe stosunki między różnymi krajami”, które uniemożliwiają zbrojne rozwiązywanie konfliktów między nimi⁶. Dodatkowym przedmiotem przestępstwa mogą być życie, zdrowie, majątek, to jest dobra, które mogą ucierpieć w wyniku działań wojennych⁷.

Strona przedmiotowa przestępstwa obejmuje trzy alternatywne działania: zaplanowanie wojny agresywnej, przygotowanie wojny agresywnej i rozpętywanie wojny agresywnej.

Analizę należy rozpocząć od wyjaśnienia terminu „wojna”. Jest ona rozumiana jako „walka zbrojna między państwami lub grupami w celu osiągnięcia określonych celów za pomocą przemocy”⁸, „walka między państwami i narodami

² Załącznik do rezolucji XXIX Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 14 grudnia 1974 r., <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/img/NR073916.pdf?OpenElement> (dostęp: 3.08.2023).

³ А. И. Соломенцов, В. Л. Горичева, *Понятие и виды преступлений против мира и безопасности человечества*, [w:] *Поколение будущего: взгляд молодых ученых-2021. Сборник научных статей 10-й Международной молодежной научной конференции*, t. 2, Курск 2021, s. 155.

⁴ А. В. Никуленко, *Глава 21. Преступления против мира и безопасности человечества*, [w:] *Уголовное право. Особенная часть*, red. С. А. Денисов, Л. В. Готчина, А. Г. Хлебушкин, Санкт-Петербург 2020, s. 811.

⁵ М. О. Шалдина, З. Г. Евтюнина, *Планирование, развязывание, ведение войны, агрессивная война с точки зрения уголовно-правового регулирования*, [w:] *Неделя науки СПбПУ. Материалы научной конференции с международным участием*, Санкт-Петербург 2018, s. 460.

⁶ Д. М. Апкаев, *Уголовно-правовая характеристика преступлений против мира и безопасности человечества*, „Пенитенциарное право: юридическая теория и правоприменительная практика” 2020, nr 2, s. 44.

⁷ А. И. Соломенцов, В. Л. Горичева, *Понятие и виды...*, s. 155.

⁸ Е. А. Глушакова, Ю. В. Голик, *Понятие «агрессивной войны» как элемента объективной стороны ст. ст. 353, 354 УК РФ*, [w:] *Проблемы развития современного общества. Сборник научных статей 7-й Всероссийской национальной научно-практической конференции. В 5-ти томах*, red. В. М. Кузьмина, t. 3, Курск 2022, s. 201.

z wykorzystaniem uzbrojenia”⁹. Można wyróżnić wojnę tradycyjną (regularne siły zbrojne przeciwko regularnym siłom zbrojnym przeciwnika), pacyfikacyjną (regularne siły zbrojne przeciwko nieregularnym formacjom przeciwnika), powstańczą (nieregularne formacje przeciwko regularnym siłom zbrojnym przeciwnika) oraz wojnę gangów (nieregularne formacje przeciwko nieregularnym formacjom przeciwnika)¹⁰.

Szczególne miejsce w klasyfikacji wojen zajmuje wojna agresywna¹¹. Należy zauważyć, że termin ten nie został zdefiniowany w rosyjskim kodeksie karnym¹². Jednakże w sensie prawnym przez „wojnę agresywną” rozumie się „walkę zbrojną między państwami lub narodami, której początkiem jest akt agresji popełniony przez jedną z walczących stron i zgodny z postanowieniami rezolucji XXIX Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 14 grudnia 1974 roku”¹³. Oznacza to, że wojna jest agresywna, jeśli jej znamiona wyczerpują zachowania wymienione w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 3314 (XXIX) z dnia 14 grudnia 1974 roku w sprawie definicji agresji¹⁴.

Pojęcie agresji¹⁵ jest zdefiniowane w rezolucji nr 3314 (XXIX) Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 14 grudnia 1974 roku. Według art. 1 załącznika do tej rezolucji (dalej: załącznik) agresja to „użycie siły zbrojnej państwa przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej lub niezależności politycznej innego państwa lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z Kartą Narodów Zjednoczonych”.

Z art. 2 załącznika wynika, że aby uznać działanie państwa jako akt agresji, musi ono jako pierwsze użyć siły zbrojnej z naruszeniem postanowień Karty Narodów Zjednoczonych. Prawo do stwierdzenia faktu agresji zbrojnej (wojny) należy do Rady Bezpieczeństwa ONZ. Artykuł 3 załącznika zawiera listę działań, które w szczególności są uznawane za akty agresji: „1) napaść sił zbrojnych państwa na terytorium innego państwa lub jakakolwiek okupacja wojskowa, choćby czasowa albo aneksja siłą terytorium innego państwa lub jego części; 2) bombardowanie przez siły zbrojne jednego państwa terytorium innego państwa lub

⁹ А. В. Бриллиантов, Глава 34. Преступления против мира и безопасности человечества, [w:] *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации (постетейный)*, red. А. В. Бриллиантов, Москва 2016, s. 665.

¹⁰ И. М. Попов, М. М. Хамзатов, *Война будущего: концептуальные основы и практические выводы. Очерки стратегической мысли*, Москва 2016, s. 286.

¹¹ М. О. Шалдина, З. Г. Евтюнина, *Планирование, развязывание, ведение...*, s. 460.

¹² А. В. Бриллиантов, Глава 34. Преступления..., s. 665.

¹³ Е. А. Глушакова, Ю. В. Голик, *Понятие «агрессивной войны»...*, s. 201.

¹⁴ Резолюция XXIX сессии Генеральной Ассамблеи ООН № A/RES/3314 (XXIX) (14 декабря 1974 г.). Резолюция Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 3314 (XXIX) z dnia 14 grudnia 1974 r. w sprawie definicji agresji, https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/aggression.shtml (dostęp: 3.08.2023).

¹⁵ Definicja agresji sformułowana jest też w konwencji londyńskiej z 1933 roku. Zob. Konwencja o określeniu napaści, podpisana w Londynie dnia 3 lipca 1933 r., Dz.U. z 1933 r. Nr 93, poz. 712, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19330930712/O/D19330712.pdf> (dostęp: 3.08.2023).

użycie jakiegokolwiek broni; 3) blokada portów lub wybrzeży państwa przez siły zbrojne innego państwa; 4) napaść sił zbrojnych państwa na siły lądowe, morskie lub powietrzne albo flotę morską i powietrzną innego państwa; 5) użycie sił zbrojnych jednego państwa znajdujących się na terytorium innego państwa w porozumieniu z państwem przyjmującym, z naruszeniem warunków przewidzianych w porozumieniu lub jakakolwiek kontynuacja ich obecności na tym terytorium po zakończeniu porozumienia; 6) akt państwa zezwalający, aby jego terytorium oddane do dyspozycji innego państwa zostało użyte przez to inne państwo do popełnienia aktu agresji przeciwko państwu trzeciemu; 7) wysyłanie przez państwo lub w imieniu państwa band, grup zbrojnych, sił nieregularnych lub najemników dokonujących aktów użycia siły zbrojnej przeciwko innemu państwu, które mają tak poważny charakter, że są równoznaczne z czynami wymienionymi powyżej lub mają znaczący udział w nich”. Z przytoczonej definicji wynika, że wojna agresywna jest militarną ingerencją jednego państwa w suwerenność terytorialną i polityczną innego¹⁶. Na tej podstawie przyjęto, że jedną z form agresji jest wojna agresywna.

Artykuł 5 załącznika zastrzega, że agresji nie usprawiedliwiają względy żadnego rodzaju (czy to polityczne, ekonomiczne czy wojskowe), jak również dążenie do zdobycia nowych terytoriów. Żadne korzyści uzyskane w wyniku agresji nie będą uznane za legalne.

Zgodnie z art. 7 załącznika działań wynikających z realizacji prawa do samostanowienia, wolności i niepodległości narodów siłą pozbawionych tego prawa, a w szczególności walka narodów będących pod rządami reżimów kolonialnych i rasistowskich lub pod innymi formami obcej dominacji, nie można uznać za wojnę agresywną. Ponadto nie są nią działania odwetowe państwa w samoobronie przed atakiem, a także wspólne działania państw przeciwko agresorowi¹⁷.

Następnie należało omówić zachowania wyczerpujące znamiona omawianego czynu polegające na planowaniu, przygotowaniu lub rozpętywaniu wojny agresywnej.

Planowanie wojny agresywnej jest „przedsięwzięciem intelektualnym mającym na celu opracowanie planów przygotowania wojny”; „tworzeniem projektu o charakterze militarnym i materialno-technicznym”¹⁸ obejmującym „wszelkie działania mające na celu rozwiązanie kwestii organizacyjnych niezbędnych do realizacji przestępstwa”¹⁹.

¹⁶ А. И. Соломенцов, В. Л. Горичева, *Понятие и виды...*, s. 155.

¹⁷ О. В. Русинова, *Проблемные вопросы квалификации преступления предусмотренного ст. 353 УК РФ*, [w:] *Актуальные проблемы юриспруденции в современном мире. Сборник статей по материалам VII Всероссийской научно-практической конференции*, ред. Н. М. Швецов, Н. В. Иванцова, Йошкар-Ола 2017, s. 214.

¹⁸ Д. М. Апкаев, *Уголовно-правовая характеристика...*, s. 45.

¹⁹ А. И. Соломенцов, В. Л. Горичева, *Понятие и виды...*, s. 156.

Planowanie wojny agresywnej obejmuje przede wszystkim opracowywanie planów o charakterze wojskowym dotyczących²⁰: koncepcji i uzasadnienia agresji²¹; mobilizacji²²; przeprowadzenia ataku militarnego²³ oraz strategii i taktyki prowadzenia działań wojennych²⁴; przygotowania propozycji struktury, środków, składu, rozmieszczenia sił zbrojnych²⁵; opracowywania zadań inwazyjnych²⁶ oraz ich przydziału poszczególnym siłom zbrojnym²⁷; ustalenia trybu i terminów prowadzonych działań²⁸; dyslokacji wojska na teren agresji²⁹; rozmieszczenia jednostek wojskowych w rejonach działań bojowych³⁰; ustalania terminów operacji bojowych³¹; sporządzania szczegółowych planów z określeniem ofiar, z terminem akcji i sposobami jej realizacji (na przykład ustalania kolejności zdobywania obiektów)³²; wysyłania na terytorium innego państwa grup najemników, bojowników i band³³; prowadzenia różnych rodzajów rozpoznania³⁴, w tym działań o charakterze wywiadowczym³⁵; prowadzenia działań informacyjnych stanowiących ideologiczne podłoże do prowadzenia wojny agresywnej³⁶.

Planowanie wojny agresywnej obejmuje też opracowywanie planów o charakterze materialno-technicznym dotyczących³⁷: przygotowania zasobów ludzkich oraz materiałów technicznych i środków finansowych³⁸; wzmożonego

²⁰ В. И. Динека, *Ст. 353. Планирование, подготовка, развязывание или ведение агрессивной войны*, [w:] *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. Научно-практический (постатейный)*, red. С. В. Дьяков, Н. Г. Кадников, Москва 2016, s. 1007.

²¹ К. Д. Николаев, *Планирование, подготовка, развязывание или ведение агрессивной войны — преступления против мира и согласия между народами и (или) государствами*, „Вестник Восточно-Сибирского Института Министерства Внутренних Дел России” 2018, nr 4, s. 21.

²² *Ibidem*.

²³ А. И. Соломенцов, В. Л. Горичева, *Понятие и виды...*, s. 155.

²⁴ К. Д. Николаев, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 21.

²⁵ М. Д. Давитадзе, *Планирование, подготовка, развязывание или ведение агрессивной войны*, „Вестник экономической безопасности” 2022, nr 4, s. 67.

²⁶ Д. М. Апкаев, *Уголовно-правовая характеристика...*, s. 45.

²⁷ В. И. Динека, *Ст. 353. Планирование, подготовка...*, s. 1007.

²⁸ А. В. Бриллиантов, *Глава 34. Преступления против...*, s. 664.

²⁹ В. И. Динека, *Ст. 353. Планирование, подготовка...*, s. 1007.

³⁰ Д. М. Апкаев, *Уголовно-правовая характеристика...*, s. 45.

³¹ А. И. Соломенцов, В. Л. Горичева, *Понятие и виды преступлений...*, s. 155–156.

³² М. О. Шалдина, З. Г. Евтюнина, *Планирование, развязывание, ведение...*, s. 461.

³³ М. Г. Левандовская, *Ст. 353. Планирование, подготовка, развязывание или ведение агрессивной войны*, [w:] *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации*, red. А. И. Рарог, Москва 2013, s. 855.

³⁴ Д. М. Апкаев, *Уголовно-правовая характеристика...*, s. 45.

³⁵ С. А. Галактионов, *Глава 46. Преступления против мира и безопасности человечества*, [w:] *Уголовное право России. Части общая и особенная*, red. В. К. Дуюнов, Москва 2017, s. 734.

³⁶ М. Д. Давитадзе, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 67.

³⁷ В. И. Динека, *Ст. 353. Планирование, подготовка...*, s. 1007.

³⁸ А. В. Бриллиантов, *Глава 34. Преступления против...*, s. 664.

zaopatrzenia w broń i środki materialne³⁹; planowania przeprofilowania gałęzi przemysłu⁴⁰; przestawienia przemysłu w całości lub części do pracy w trybie produkcji wojennej; opracowywania metod formowania lub aktywizacji piątej kolumny na terytorium państwa — ofiary agresji polegającej głównie na stosowaniu korupcji wobec obywateli, funkcjonariuszy państwowych, polityków i żołnierzy⁴¹.

Planowanie wojny agresywnej obejmuje też działania sabotażowe wobec sfery stosunków politycznych, gospodarczych i społecznych państwa będącego ofiarą agresji. W szczególności są nimi: opracowanie planu wyeliminowania zdolności obronnych tego państwa i osłabienia jego potencjału gospodarczego, w tym obiektów infrastruktury cywilnej (na przykład lotniska, urządzenia łączności, magazyny żywności, sieci wodociągowe) i naruszenia infrastruktury o istotnym znaczeniu dla bezpieczeństwa narodowego⁴².

Planowanie wojny agresywnej to zatem szeroki wachlarz działań obejmujących opracowywanie planów (politycznych, sztabowych, mobilizacyjnych, taktycznych, strategicznych, informacyjnych) dotyczących jej rozpoczęcia i prowadzenia z udziałem żołnierzy na terytorium innego państwa w celu jego zajęcia. Ich przejawem są pisemne plany, instrukcje, opis określonych procedur⁴³. Owo planowanie może odbywać się zarówno przed rozpoczęciem działań wojennych, jak i w ich trakcie⁴⁴.

Przygotowanie wojny agresywnej obejmuje „działania mające na celu zapewnienie realizacji opracowanych planów rozpoczęcia i prowadzenia wojny”⁴⁵; „działania zmierzające do zapewnienia gotowości do prowadzenia wojny”⁴⁶; „nasilone zbrojenie się państwa niezwiązane z interesami obrony i ochrony pokoju”⁴⁷.

³⁹ Д. М. Апкаев, *Уголовно-правовая характеристика...*, s. 45.

⁴⁰ А. В. Бриллиантов, *Глава 34. Преступления против...*, s. 664.

⁴¹ М. Д. Давитадзе, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 67.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Уголовный кодекс Российской Федерации. Комментарий с путеводителем по судебной практике*, red. А. И. Чучаев, Москва 2019, s. 1492; М. Д. Давитадзе, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 67.

⁴⁴ С. А. Балеев, *Глава 20. Преступления против мира и безопасности человечества*, [w:] *Уголовное право России. Особенная часть*, red. Ф. Р. Сундуrows, М. В. Талан, Москва 2012, s. 931.

⁴⁵ А. В. Никуленко, *Глава 21. Преступления против...*, s. 811; К. Д. Николаев, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 21.

⁴⁶ М. О. Шалдина, З. Г. Евтюнина, *Планирование, развязывание, ведение...*, s. 461; А. В. Бриллиантов, *Глава 34. Преступления против...*, s. 665.

⁴⁷ Л. В. Иногамова-Хелай, *Ст. 353. Планирование, подготовка, развязывание или ведение агрессивной войны*, [w:] *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации (постетейный)*, red. Л. В. Иногамова-Хелай, Москва 2014, s. 542.

Przygotowanie wojny agresywnej obejmuje w szczególności działania o charakterze wojskowym: ukryty lub jawny wzrost liczby żołnierzy⁴⁸; czyli zwiększenie liczebności armii, tworzenie nowych struktur armii⁴⁹; działania mobilizacyjne rezerwistów⁵⁰; wprowadzenie stanu podwyższonej gotowości bojowej⁵¹; koncentrację wojska i relokację sił bojowych do granic państwa, przeciwko któremu planowana jest agresja⁵²; wysyłanie grup sabotażowych i wdrożenie innych działań mających na celu sprowokowanie starć zbrojnych; składanie i opłacanie zamówień wojskowych⁵³; zwiększenie produkcji techniki bojowej⁵⁴; przygotowanie sprzętu wojskowego i zaplecza technicznego⁵⁵.

Przygotowanie wojny agresywnej obejmuje też działania o charakterze materialno-technicznym dotyczące: tworzenia rezerw materiałowych na cele wojenne⁵⁶; gromadzenia niezbędnych funduszy materialnych⁵⁷ oraz środków rzeczowych; organizowania zaplecza, w tym zapasów techniki wojennej i akomodacji⁵⁸; reorganizacji gospodarczej państwa⁵⁹, w tym przestawiania niektórych gałęzi przemysłu na tryb produkcji wojennej⁶⁰.

Inne przejawy przygotowania to: nawiązywanie kontaktów z potencjalnymi sojusznikami⁶¹; prowadzenie działań propagandowych z wykorzystaniem mediów mających na celu podżeganie do nienawiści wobec państwa ofiary, jego ludności i władz (na przykład przez dyskredytację systemu politycznego państwa i jego władz)⁶²; prowadzenie wywiadu⁶³.

Niektórzy prawnicy zwracają uwagę na problemy rozgraniczenia planowania i przygotowania wojny agresywnej od legalnych działań niezwiązanych z taką wojną, ale pozornie zbieżnych ze wskazanymi czynami przestępczymi. Dostrzegają jedną wspólną cechę tych zachowań — wojnę agresywną. Jednak wobec braku unormowania prawnego tego pojęcia uważają to za niewystarczające. Twierdzą, że w praktyce ustalenie faktu przestępczego planowania lub przygoto-

⁴⁸ А. И. Соломенцов, В. Л. Горичева, *Понятие и виды преступлений...*, s. 156.

⁴⁹ М. Г. Левандовская, *Ст. 353. Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 855.

⁵⁰ А. В. Никуленко, *Глава 21. Преступления против...*, s. 811–812.

⁵¹ *Уголовный кодекс...*, s. 1492.

⁵² А. И. Соломенцов, В. Л. Горичева, *Понятие и виды преступлений...*, s. 156; А. В. Никуленко, *Глава 21. Преступления против...*, s. 811.

⁵³ А. И. Соломенцов, В. Л. Горичева, *Понятие и виды преступлений...*, s. 156.

⁵⁴ А. В. Бриллиантов, *Глава 34. Преступления против...*, s. 665.

⁵⁵ М. О. Шалдина, З. Г. Евтюнина, *Планирование, развязывание, ведение...*, s. 461.

⁵⁶ А. В. Бриллиантов, *Глава 34. Преступления против...*, s. 665.

⁵⁷ А. И. Соломенцов, В. Л. Горичева, *Понятие и виды преступлений...*, s. 156.

⁵⁸ *Уголовный кодекс...*, s. 1492.

⁵⁹ М. О. Шалдина, З. Г. Евтюнина, *Планирование, развязывание, ведение...*, s. 461.

⁶⁰ *Уголовный кодекс...*, s. 1492.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² М. Д. Давитадзе, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 67–68.

⁶³ *Уголовный кодекс...*, s. 1492.

wania do wojny agresywnej może być trudne. Takie działania bowiem mogą być prowadzone pod pretekstem i (lub) w interesie bezpieczeństwa narodowego⁶⁴.

Rozpętanie wojny agresywnej to „początek działań wojennych naruszających Kartę Narodów Zjednoczonych Zgromadzenia Ogólnego ONZ nazywanych aktem agresji”⁶⁵; „początek działań zmierzających do prowadzenia wojny”⁶⁶; „podejmowanie konkretnych działań zmierzających do wywołania pierwszego aktu agresji, niezależnie od faktu ogłoszenia wojny”⁶⁷, jej wypowiedzenia⁶⁸.

Polega też na podejmowaniu działań o charakterze dyplomatycznym uzasadniających wybuch wojny⁶⁹, na przykład zerwanie stosunków dyplomatycznych, stawianie ultimatum⁷⁰, dokonywanie interwencji i prowokacji dyplomatycznych wobec państwa, przeciwko któremu prowadzona będzie wojna agresywna⁷¹. Obejmuje także podejmowanie działań o charakterze militarnym uzasadniających wybuch wojny⁷² przez dokonywanie prowokacji wojskowych, branie zakładników⁷³; wywoływanie przygranicznych konfliktów⁷⁴; stworzenie blokady ekonomicznej⁷⁵. Są to też wtargnięcie lub napaść sił zbrojnych na terytorium innego państwa⁷⁶; dokonanie okupacji i/lub aneksji; ostrzeliwanie i bombardowanie jego obiektów⁷⁷. Rozpętuąc agresywną wojnę, agresor dąży do zniszczenia strategicznych obiektów i infrastruktury obronnej na terytorium państwa ofiary⁷⁸.

Niektórzy prawnicy uważają, że art. 353 ust. 1 k.k. „reguluje odpowiedzialność karną tylko za zewnętrzne przejawy wojny agresywnej, której to definicja nie występuje w prawie, co osłabia treść tych norm i stwarza obiektywne trudności w ich stosowaniu”⁷⁹. Zwracają uwagę, że podejście ustawodawcy rosyjskiego do kryminalizacji czynów związanych z wojną agresywną budzi pewne wątpliwości, gdyż „wojna agresywna jest tylko częścią agresji, a agresji nie można sprowadzić tylko do zbrojnej konfrontacji między państwami”⁸⁰. Uważają, że w sposób

⁶⁴ Д. В. Лобач, *Актуальные проблемы уголовно-правовой регламентации ответственности за агрессию в российском уголовном законодательстве*, „Правовая политика и правовая жизнь” 2013, nr 3, s. 56.

⁶⁵ А. И. Соломенцов, В. Л. Горичева, *Понятие и виды преступлений...*, s. 156.

⁶⁶ К. Д. Николаев, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 21.

⁶⁷ М. Г. Левандовская, *Ст. 353. Планирование, подготовка...*, s. 855.

⁶⁸ М. О. Шалдина, З. Г. Евтюнина, *Планирование, развязывание, ведение...*, s. 461.

⁶⁹ Д. М. Апкаев, *Уголовно-правовая характеристика...*, s. 45.

⁷⁰ А. В. Бриллиантов, *Глава 34. Преступления против...*, s. 665.

⁷¹ К. Д. Николаев, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 21.

⁷² Д. М. Апкаев, *Уголовно-правовая характеристика...*, s. 45.

⁷³ В. И. Динска, *Ст. 353. Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 1007.

⁷⁴ А. В. Бриллиантов, *Глава 34. Преступления против...*, s. 665; *Уголовный кодекс...*, s. 1492.

⁷⁵ *Уголовный кодекс...*, s. 1492.

⁷⁶ С. А. Галактионов, *Глава 46. Преступления против...*, s. 735.

⁷⁷ *Уголовный кодекс...*, s. 1492.

⁷⁸ М. Д. Давитадзе, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 68.

⁷⁹ Д. В. Лобач, *Актуальные проблемы уголовно-правовой...*, s. 54.

⁸⁰ *Ibidem*, s. 55.

niedopuszczalny ustawodawca dokonał rozszerzonej interpretacji pojęcia wojny agresywnej, utożsamiając agresję z wojną agresywną, gdyż prowadzi to do analogii prawa, co jest sprzeczne z prawnokarną zasadą legalności. Nieprecyzyjność zatem, pozwalająca na dwuznaczną interpretację, może prowadzić do nadużyć w stosowaniu tych norm⁸¹.

Przestępstwo z art. 353 ust. 1 k.k. FR uważa się za dokonane po popełnieniu któregośkolwiek z wymienionych czynów⁸², przy czym planowanie i przygotowanie wojny agresywnej jest dokonane od czasu podjęcia działań przygotowawczych do prowadzenia wojny agresywnej, a jej rozpętanie od czasu dokonania pierwszego aktu agresji⁸³.

Podmiotem przestępstwa jest osoba fizyczna, która ukończyła szesnaście lat. Zajmuje ona najwyższe stanowisko państwowe w Federacji Rosyjskiej lub podmiocie wchodzącym w skład Federacji Rosyjskiej⁸⁴. Jest przedstawicielem państwowej, politycznej i wojskowej elity, na podstawie którego rozkazów i decyzji dochodzi do napaści⁸⁵. Według Andrieja Anatoljewicza Arjamowa wszyscy najwyżsi urzędnicy państwa agresora mogą być uznani za podmiot tego przestępstwa, w zależności od ustroju państwa agresora: monarcha, prezydent, szef rządu, szef parlamentu, członkowie organu kolegialnego oraz osoby zajmujące wyższe stanowiska kierownicze w siłach zbrojnych państwa agresora: minister obrony i jego zastępcy, szef sztabu generalnego, dowódcy oddziałów wojskowych i inni podobni⁸⁶.

Stronę podmiotową przestępstwa charakteryzuje wina umyślna, zamiar bezpośredni⁸⁷. Sprawca jest świadomy społecznego niebezpieczeństwa swoich zachowań polegających na planowaniu, przygotowaniu i rozpętywaniu wojny. Chce ich dokonania⁸⁸. Ma świadomość, że wojna ma charakter agresywny⁸⁹.

Motywy przestępstwa mogą być chęć wzbogacenia się kosztem strony przegrywającej, osobista wrogość do innego kraju lub narodu⁹⁰, dążenie do uzyskania, przejęcia lub utrzymania władzy, fałszywie pojęty interes państwa i społeczeństwa⁹¹. Należy zaznaczyć, że motyw i cel nie wpływają na kwalifikację czynu. Mogą jednak być okolicznością obciążającą (na przykład art. 63 ust. 1 pkt e — popełnienie przestępstwa na tle nienawiści lub wrogości politycznej, ideologicznej,

⁸¹ *Ibidem*, s. 56.

⁸² А. В. Никуленко, Глава 21. Преступления против..., s. 811.

⁸³ А. И. Соломенцов, В. Л. Горичева, Понятие и виды преступлений..., s. 157.

⁸⁴ А. В. Никуленко, Глава 21. Преступления против..., s. 812.

⁸⁵ В. И. Динска, Ст. 353. Планирование, подготовка, развязывание..., s. 1007–1008.

⁸⁶ К. Д. Николаев, Планирование, подготовка, развязывание..., s. 21–22.

⁸⁷ А. В. Никуленко, Глава 21. Преступления против..., s. 812.

⁸⁸ К. Д. Николаев, Планирование, подготовка, развязывание..., s. 22.

⁸⁹ А. В. Бриллиантов, Глава 34. Преступления против..., s. 666.

⁹⁰ М. О. Шалдина, З. Г. Евтюнина, Планирование, развязывание, ведение..., s. 461.

⁹¹ А. В. Бриллиантов, Глава 34. Преступления против..., s. 666.

rasowej, narodowej lub religijnej albo motywowanej nienawiścią lub wrogością wobec jakiegokolwiek grupy społecznej)⁹².

Na podstawie art. 353 ust. 2 k.k. FR karalne jest „prowadzenie wojny agresywnej”. Zachowanie to zagrożone jest karą pozbawienia wolności od dziesięciu do dwudziestu lat.

Przedmiotem przestępstwa są zasady stosunków międzynarodowych, w tym zasada pokojowego funkcjonowania państw i narodów obejmująca nienaruszalność granic, poszanowanie integralności terytorium i samostanowienia narodów, dobrosąsiedztwo, współpraca na wielu płaszczyznach, pokojowe regulowanie konfliktów. Przedmiotem zatem jest pokój, to jest stan stosunków między państwami, w których nie występują działania wojenne⁹³. Dodatkowym przedmiotem jest ludzkie życie, zdrowie, mienie⁹⁴.

Strona przedmiotowa przestępstwa polega na prowadzeniu wojny agresywnej będącej kontynuacją aktu agresji po jej rozpęтaniu⁹⁵, na prowadzeniu operacji wojskowych, niezależnie od tempa i ich efektów⁹⁶. Jest to sytuacja, „w której agresywne działania zbrojne jednego państwa przeciwko drugiemu doprowadziły do znacznego skomplikowania stosunków międzynarodowych, a Rada Bezpieczeństwa ONZ potwierdziła fakt dokonanej agresji”⁹⁷. Podczas prowadzenia wojny stosuje się środki techniki bojowej oraz środki ekonomiczne, polityczne i ideologiczne⁹⁸.

Niektórzy prawnicy dostrzegają problem w rozgraniczeniu pojęć: rozpęтanie wojny agresywnej i jej prowadzenie. Zasadniczo oba zachowania w formie agresji polegają na użyciu sił zbrojnych przez jedno państwo przeciwko drugiemu. Różnią je stopień i intensywność użycia. Ustalenie granicy między rozpęтaniem wojny a jej dalszym przebiegiem jest niezwykle trudne. Pojęcie rozpęтania wojny agresywnej rozumiane jako prowadzenie wstępnych działań zbrojnych powoduje zacieranie się granic definicji prowadzenia takiej wojny. Utrudnia to prawidłową kwalifikację. Niezbędne wydaje się zatem normatywne określenie tych pojęć⁹⁹.

W doktrynie rosyjskiej przeważa pogląd, zgodnie z którym art. 353 ust. 2 k.k. FR stanowi typ kwalifikowany przestępstwa z art. 353 ust. 1 k.k. FR (jako że jest kontynuacją aktu agresji po rozpęтaniu wojny napastniczej). Zwolennicy takiej koncepcji twierdzą, że znamię prowadzenia wojny agresywnej odzwierciedla zwiększony stopień społecznego niebezpieczeństwa przestępstwa

⁹² К. Д. Николаев, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 22.

⁹³ *Уголовный кодекс...*, s. 1491; М. Г. Левандовская, *Ст. 353. Планирование, подготовка...*, s. 854; А. В. Бриллиантов, *Глава 34. Преступления против...*, s. 664.

⁹⁴ *Уголовный кодекс...*, s. 1491.

⁹⁵ К. Д. Николаев, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 23.

⁹⁶ *Уголовный кодекс...*, s. 1493.

⁹⁷ Д. В. Лобач, *Актуальные проблемы уголовно-правовой...*, s. 58.

⁹⁸ В. Н. Демидов, *Ст. 353, [w:] Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации*, red. В. Т. Томин, В. В. Сверчков, Москва 2011, s. 1354.

⁹⁹ Д. В. Лобач, *Актуальные проблемы уголовно-правовой...*, s. 57.

i powoduje podwyższenie kary w porównaniu z typem podstawowym¹⁰⁰, co znalazło wyraz w art. 353 ust. 2 k.k. FR.

Część prawników się z tym stanowiskiem nie zgadza. Uważają oni, że prowadzenie wojny jest typem podstawowym przestępstwa, a typem kwalifikowanym może być tylko wtedy, gdy dotyczy osób, które wcześniej planowały, przygotowywały lub rozpętały wojnę agresywną. Według nich zatem przestępstwo z art. 353 ust. 2 jest przestępstwem typu podstawowego¹⁰¹.

Inni z kolei uważają, że wszystkie znamiona przestępstwa z art. 353 ust. 1 i 2 k.k. FR (to jest planowanie, przygotowanie, rozpętywanie, prowadzenie wojny agresywnej) powinny być umieszczone w jednym ustępie tego przepisu i zagrożone karą pozbawienia wolności od dziesięciu do dwudziestu lat. Poszczególne zachowania sprawcy uwzględniające rozróżnienie ich stopnia społecznego niebezpieczeństwa powinny być oceniane przez sąd na zasadzie indywidualizacji odpowiedzialności¹⁰².

Prowadzenie wojny agresywnej jest przestępstwem ciągłym związanym z mniej lub bardziej długotrwałym naruszeniem ustanowionego w prawie karnym zakazu jej prowadzenia. Prawny i faktyczny czas zakończenia przestępstwa ciągłego jest różny. Prawnie przestępstwo to kończy się wraz z rozpoczęciem naruszenia tego zakazu (rozpoczęcia wojny napastniczej), a faktycznie — z czasem ustania naruszenia zakazu (od czasu zaprzestania działań wojennych w trakcie prowadzenia wojny napastniczej)¹⁰³.

Podmiotem przestępstwa są wysocy rangą funkcjonariusze państwa agresora¹⁰⁴, osoby zajmujące najwyższe stanowiska kierownicze w jego siłach zbrojnych: minister obrony i jego zastępcy, szef sztabu generalnego, dowódcy sił zbrojnych¹⁰⁵, ponadto przedstawiciele najwyższych władz państwowych, politycznych, przemysłowych kraju agresora, na których polecenie i z rozkazu których rozpętała została agresywna wojna, a także osoby, które bezpośrednio opracowują plany rozpętania i prowadzenia agresywnej wojny, również te, które brały udział w zatwierdzaniu jej planu. Za szczególny rodzaj podmiotów specjalnych można uznać przedstawicieli mediów i inne osoby, które swoimi działaniami i apelami systematycznie prowokowały podżeganie i prowadzenie wojny agresywnej. Niektórzy prawnicy uważają, że mogą być nimi nawet ci, którzy dopuścili się podczas wojny przestępstw pospolitych (na przykład grabieży, zgwałcenia) jako osoby wykonujące przestępcze rozkazy w zależności od ich czynu oraz

¹⁰⁰ К. Д. Николаев, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 22.

¹⁰¹ О. В. Русинова, *Проблемные вопросы квалификации...*, s. 215.

¹⁰² Ю. О. Гончарова, *Преступления против мира и безопасности человечества (гл. 34 УК РФ): некоторые проблемы дифференциации ответственности*, „Юридический вестник Самарского университета” 2021, nr 7, s. 111.

¹⁰³ К. Д. Николаев, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 23.

¹⁰⁴ *Уголовный кодекс...*, s. 1493.

¹⁰⁵ К. Д. Николаев, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 24.

stopnia winy¹⁰⁶. Inni z kolei sądzą, że nie są nimi uczestnicy działań wojennych, którzy nie mają żadnych uprawnień do prowadzenia wojny¹⁰⁷.

Strona podmiotowa przestępstwa charakteryzuje się umyślną formą winy w postaci zamiaru bezpośredniego¹⁰⁸. Motywami czynu mogą być: fałszywie pojmowane interesy państwa i narodu, dążenie do wzmocnienia autorytetu przywódcy lub państwa¹⁰⁹. Nie mają one znaczenia dla odpowiedzialności sprawcy.

Ze względu na wagę czynu z art. 353 k.k. FR jako przestępstwa przeciwko pokojowi międzynarodowemu i bezpieczeństwu ludzkości jest ono nieprzedawnialne i ścigane również na podstawie międzynarodowego prawa karnego.

Publiczne nawoływania do rozpętania wojny agresywnej (art. 354 k.k. FR)

Przestępstwo to zamieszczone zostało w art. 354 k.k. FR w dziale XII „Przestępstwa przeciwko pokojowi i bezpieczeństwu ludzkości” w rozdziale 34 pod tym samym tytułem.

Na podstawie art. 354 ust. 1 k.k. FR karalne są „publiczne nawoływania do rozpętania wojny agresywnej”. Zachowania te zagrożone są karą grzywny do trzystu tysięcy rubli albo w wysokości wynagrodzenia albo innego dochodu skazanego za okres do dwóch lat albo karą pozbawienia wolności od dwóch do trzech lat.

Przedmiotem przestępstwa są pokój i pokojowe współistnienie między narodami¹¹⁰, stan pokoju między państwami¹¹¹.

Strona przedmiotowa przestępstwa obejmuje publiczne nawoływania do wojny, czyli działania podżegające, mające na celu rozpętanie wojny agresywnej¹¹². Nawoływanie to ustne lub pisemne wezwanie do rozpoczęcia wojny przez psychologiczne oddziaływanie, agitację, uzasadnienie wojny¹¹³, przekonywanie rządzących i społeczeństwa o konieczności i celowości prowadzenia agresywnej wojny przeciwko określonemu narodowi lub państwu. Może nim być „przepelnione patosem zaproszenie współobywateli do wyrażenia ich ideowej zgody i jedności z kimś, jak również katerygryczne, bezkompromisowe, a więc groźne żądanie ścisłego podążania za osiągnięciem określonego celu”¹¹⁴.

¹⁰⁶ М. Д. Давитадзе, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 69–70.

¹⁰⁷ А. В. Бриллиантов, *Глава 34. Преступления против...*, s. 669.

¹⁰⁸ К. Д. Николаев, *Планирование, подготовка, развязывание...*, s. 24.

¹⁰⁹ В. Н. Демидов, *Ст. 353...*, s. 1355.

¹¹⁰ А. В. Никуленко, *Глава 21. Преступления против...*, s. 812.

¹¹¹ А. В. Бриллиантов, *Глава 34. Преступления против...*, s. 669.

¹¹² А. В. Никуленко, *Глава 21. Преступления против...*, s. 812.

¹¹³ *Уголовный кодекс...*, s. 1494.

¹¹⁴ Г. О. Фесенко, *О содержании нормы УК РФ «Публичные призывы к развязыванию агрессивной войны»*, „Известия высших учебных заведений. Северо-Кавказский регион. Общественные науки” 2006, nr S25, s. 97.

Nawoływanie jest zatem elementem propagandy wpływającej na ideologiczną świadomość społeczeństwa zarówno kraju agresora, jak i państwa — podmiotu agresji¹¹⁵. „Kształtuje w społeczeństwie i państwie społeczno-psychologiczną atmosferę moralnego uzasadnienia i gotowości do wojny, a tym samym stwarza odpowiednie wsparcie dla osób pełniących funkcje państwowe i kompetentnych podjąć decyzje o jej rozpoczęciu”¹¹⁶.

Nawoływanie może zawierać argumenty, ale nie musi. Wystarczy, że przejawia się hasłami, plakatami, agitacją. Musi być widoczne, ukierunkowane na wzbudzenie, wywołanie lub utrzymanie życzenia czy pragnienia u podmiotów rozpętania wojny. Powinno mieć jawny i otwarty charakter¹¹⁷.

Z przepisu wynika, że nawoływania muszą być publiczne, to jest kierowane do minimum dwóch osób¹¹⁸, a dostępne dla nieograniczonej liczby osób¹¹⁹. Mogą być dokonywane bezpośrednio w obecności określonej liczby osób, również w oczekiwaniu, że inne osoby zapoznają się z nimi później¹²⁰. Nie muszą być kierowane do konkretnych osób lub grup, są kierowane do wszystkich, na przykład na konferencjach, mityngach, podczas demonstracji¹²¹. Muszą też być wielokrotne, bo przepis mówi o „publicznych nawoływaniach”¹²². Jeśli publiczne działania, niezależnie od sprawcy, nie spowodowały dotarcia do adresatów, to może on odpowiadać za usiłowanie tego przestępstwa¹²³.

Publiczne nawoływania mają określony cel, którym jest rozpętanie wojny agresywnej. Jak wspomniano, rozpętanie prowadzi do działań naruszających pokojowe stosunki między państwami i narodami oraz polega na „rozwiązywaniu problemów z pozycji siły”¹²⁴. W tym przypadku oznacza ono, że wojna rozpocznie się po nawoływaniu, wezwaniu, a zatem wyraźnie będzie miała charakter agresywny, a nie obronny¹²⁵.

Należy też zaznaczyć, że publiczne nawoływania do rozpętania wojny agresywnej trzeba odróżnić od podżegania, gdyż nawoływanie ma ogólny charakter i nie jest związane z oddziaływaniem na wolę konkretnej osoby¹²⁶.

Przestępstwo uważa się za dokonane bez względu na to, czy sprawcy udało się sprowokować wojnę, czy też nie¹²⁷. Jest to przestępstwo formalne, niewymagające nastąpienia skutków¹²⁸.

¹¹⁵ А. В. Бриллиантов, Глава 34. Преступления против..., s. 669.

¹¹⁶ Г. О. Фесенко, О содержании нормы..., s. 97.

¹¹⁷ А. В. Бриллиантов, Глава 34. Преступления против..., s. 670.

¹¹⁸ Ibidem.

¹¹⁹ Уголовный кодекс..., s. 1494.

¹²⁰ А. В. Никуленко, Глава 21. Преступления против..., s. 812.

¹²¹ Уголовный кодекс..., s. 1494.

¹²² Г. О. Фесенко, О содержании нормы..., s. 97.

¹²³ М. Г. Левандовская, Ст. 353. Планирование, подготовка, развязывание..., s. 856.

¹²⁴ А. В. Бриллиантов, Глава 34. Преступления против..., s. 670.

¹²⁵ Г. О. Фесенко, О содержании нормы..., s. 97.

¹²⁶ М. Г. Левандовская, Ст. 353. Планирование, подготовка..., s. 856.

¹²⁷ А. В. Никуленко, Глава 21. Преступления против..., s. 812.

¹²⁸ А. Б. Борисов, Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. (Постатейный), Москва 2012, s. 1025.

Podmiotem przestępstwa jest osoba, która ukończyła szesnaście lat¹²⁹.

Strona podmiotowa przestępstwa charakteryzuje się winą umyślną w zamiarze bezpośrednim¹³⁰.

Na podstawie art. 354 ust. 2 k.k. FR karalne są czyny wymienione w art. 354 ust. 1 k.k. FR „popętnione przy użyciu środków masowego przekazu lub przez osobę zajmującą stanowisko państwowe Federacji Rosyjskiej lub stanowisko państwowe podmiotu wchodzącego w skład Federacji Rosyjskiej”. Zachowania te zagrożone są karą grzywny od stu do pięciuset tysięcy rubli albo w wysokości wynagrodzenia albo innego dochodu skazanego za okres od roku do trzech lat albo pozbawienia wolności na okres do pięciu lat z pozbawieniem prawa do zajmowania określonych stanowisk lub prowadzenia określonej działalności na okres do trzech lat.

Przedmiotem przestępstwa jest „pokojowe życie ludzi na całej planecie”¹³¹.

Strona przedmiotowa przestępstwa zawiera znamiona kwalifikujące zachowania opisane w art. 354 ust. 1 k.k. FR, którymi są: sposób dokonania przestępstwa związany z wykorzystaniem środków masowej informacji i popełnienie go przez podmiot specjalny, to jest osobę zajmującą stanowisko państwowe w Federacji Rosyjskiej.

Należy najpierw wyjaśnić termin „środki masowej informacji”. Według art. 2 ustawy o środkach masowej informacji z 1991 roku¹³² „przez informację masową rozumie się przekazy i materiały drukowane, dźwiękowe, audiowizualne i inne, przeznaczone dla nieograniczonego kręgu osób”, a środki masowej informacji oznaczają „periodyczną publikację drukowaną, publikację internetową, kanał telewizyjny, kanał radiowy, program telewizyjny, audycję radiową, audycję wideo, kronikę filmową, inną formę okresowego rozpowszechniania masowych informacji pod stałą nazwą”. Środki masowej informacji obejmują wydania drukowane i elektroniczne, które służą publikacji informacji w celu wyjaśnienia konieczności wojny. Są przeznaczone dla nieograniczonego kręgu osób¹³³.

Niektórzy prawnicy zarzucają, że przepis art. 354 ust. 1 k.k. FR wśród środków masowej informacji nie wyodrębnia w sposób szczególny internetowej sieci komunikacyjnej (Internet)¹³⁴. Taki zabieg wydaje się słuszny, gdyż postanowieniem Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej z 2005 roku sieć Internet uzna-

¹²⁹ А. В. Никуленко, Глава 21. Преступления против..., s. 812.

¹³⁰ *Ibidem*.

¹³¹ В. И. Динека, Ст. 353. Планирование, подготовка, развязывание..., s. 1008.

¹³² Закон РФ от 27.12.1991 N 2124-1 (ред. от 29.12.2022) «О средствах массовой информации», http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1511/ (dostęp: 3.09.2023).

¹³³ В. И. Динека, Ст. 353. Планирование, подготовка, развязывание..., s. 1009.

¹³⁴ Ю. В. Суровикина, Публичные призывы к развязыванию агрессивной войны: проблемы правового регулирования, [w:] Актуальные вопросы права, экономики и управления. Сборник материалов IV Всероссийской научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых с международным участием, red. И. Н. Суетин, Чебоксары 2022, s. 4, <https://phsreda.com/e-articles/10379/Action10379-102426.pdf>s (dostęp: 5.08.2023).

na została za środek masowej informacji¹³⁵. Niektórzy podkreślają, że obecnie istnieje problem niekontrolowanego rozpowszechniania nawoływań, wezwań do wojny agresywnej przez internet jako najszybszy, najtańszy, praktycznie niekontrolowany środek komunikacji. Jednakże pociągnięcie do odpowiedzialności za to przestępstwo popełnione z wykorzystaniem internetu jest w zasadzie niemożliwe. Trudno jest bowiem ustalić fakt oglądania lub słuchania tego wezwania przez dużą liczbę osób¹³⁶. Popełnienie analizowanego przestępstwa przy użyciu środków masowej informacji obejmuje nawoływanie do wojny za pomocą gazet, czasopism, radia i telewizji, internetu¹³⁷.

Analizowane przestępstwo kończy się z czasem opublikowania odpowiedniego utworu zawierającego takie wezwania, a także wysłania, powieszenia lub umieszczenia w skrzynkach pocztowych odbiorców, a także rozprawienia piśmennych informacji. Jeśli natomiast wezwania do rozpętania wojny agresywnej są rejestrowane na nośnikach magnetycznych (na przykład wideo), czyn należy uznać za przestępstwo dokonane od czasu odtworzenia nagrania dźwiękowego lub wideo przed określonymi odbiorcami¹³⁸.

Kolejną znamieną analizowanego przestępstwa to popełnienie go przez osobę zajmującą stanowisko państwowe Federacji Rosyjskiej lub stanowisko państwowe podmiotu wchodzącego w skład Federacji Rosyjskiej.

Wyjaśnienie obu pojęć zamieszczone jest w przypisie do art. 285 k.k. FR. „Przez osoby zajmujące stanowiska państwowe Federacji Rosyjskiej [...] rozumie się osoby zajmujące stanowiska określone w Konstytucji Federacji Rosyjskiej, federalnych ustawach konstytucyjnych i federalnych ustawach dotyczących bezpośredniego wykonywania uprawnień organów państwowych”. Z kolei przez „osoby zajmujące stanowiska państwowe podmiotów Federacji Rosyjskiej [...] rozumie się osoby zajmujące stanowiska ustanowione w konstytucjach lub statutach podmiotów Federacji Rosyjskiej dotyczących bezpośredniego wykonywania uprawnień organów państwowych”.

W praktyce zatem wymienieni sprawcy dysponują określoną władzą, „którą wykorzystują ze szkodą dla społeczności światowej oraz własnego narodu i państwa”¹³⁹. Mają autorytet¹⁴⁰, pozycję, dlatego mogą silniej wpływać na świadomość społeczną¹⁴¹. Mogą skuteczniej od innych nawoływać do rozpętania wojny agresywnej, kształtować przekonanie o konieczności i niezbytności jej rozpoczęcia¹⁴².

¹³⁵ Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 24.02.2005 N 3 «О судебной практике по делам о защите чести и достоинства граждан, а также деловой репутации граждан и юридических лиц», http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_52017/ (dostęp: 3.08.2023).

¹³⁶ Г. О. Фесенко, *О содержании нормы...*, s. 98.

¹³⁷ А. В. Никуленко, *Глава 21. Преступления против...*, s. 812.

¹³⁸ Г. О. Фесенко, *О содержании нормы...*, s. 98.

¹³⁹ *Ibidem*.

¹⁴⁰ Ю. В. Суrowикина, *Публичные призывы...*, s. 3.

¹⁴¹ А. В. Бриллиантов, *Глава 34. Преступления против...*, s. 672.

¹⁴² С. А. Галактионов, *Глава 46. Преступления против...*, s. 735.

Podmiotem przestępstwa jest osoba, która ukończyła szesnaście lat, a także osoba zajmująca stanowisko państwowe w Federacji Rosyjskiej lub jej podmiocie.

Strona podmiotowa przestępstwa charakteryzuje się winą umyślną w zamiarze bezpośrednim. Sprawca ma świadomość, że publicznie nawołuje do rozpętania agresywnej wojny. Swoim zachowaniem wywołuje psychologiczne i ideologiczne napięcie w społeczeństwie¹⁴³. Motywy jego zachowania mogą być różne: narodowościowe, religijne, zemsta, osiągnięcie korzyści¹⁴⁴.

Podsumowanie

Podsumowując, należy stwierdzić, że odpowiedzialność za przestępstwa planowania, przygotowania, rozpętywania lub prowadzenia wojny agresywnej oraz publicznego nawoływania do jej rozpętania w rosyjskim kodeksie karnym jest uregulowana w sposób kazuistyczny, zagrożona surową karą, z odniesieniem do rozwiązań międzynarodowych, co potwierdza postawioną tezę.

Na kazuistykę przepisów wskazują cztery wymienione wyżej zachowania skryminalizowane w dwóch artykułach złożonych z dwóch ustępów. Ujęto je w czterech częściach redakcyjnych kodeksu karnego. Przy czym art. 353 k.k. FR zawiera dwa przestępstwa, to jest: rozbudowany ust. 1 obejmujący zaplanowanie, przygotowanie, rozpętywanie wojny napastniczej i bardziej syntetyczny ust. 2 dotyczący prowadzenia wojny napastniczej. Reguluje wszystkie zachowania dotyczące wojny agresywnej zagrożonej wyłącznie karą pozbawienia wolności. Z kolei art. 354 ust. 1 k.k. FR zawiera syntetyczną regulację publicznych nawoływań do rozpętania wojny agresywnej, a ust. 2 — rozbudowaną (w typie kwalifikowanym). Wydaje się, że bardziej prawidłowe byłoby uregulowanie wszystkich zachowań opisanych w art. 353 k.k. FR w jednym ustępie przepisu oraz ich doprecyzowanie.

Sankcje przewidziane za przestępstwo z art. 353 k.k. FR należy uznać za surowe (siedem–piętnaście lat i dziesięć–dwadzieścia lat pozbawienia wolności) i niezróżnicowane. Łagodniejsze kary zawiera art. 354 k.k. FR przewidujący karę do trzech lat (ust. 1) i do pięciu lat (ust. 2) pozbawienia wolności oraz kary nieizolacyjne w postaci grzywny, zajmowania określonych stanowisk lub prowadzenia określonej działalności.

Regulacja odpowiedzialności za zachowania dotyczące wojny agresywnej oparta jest na przepisach prawa międzynarodowego, co należy uznać za właściwe. Rosyjski ustawodawca bowiem niejednokrotnie tworzył nowe konstrukcje prawne i na użytek własny dokonywał interpretacji prawa międzynarodowego. Jednakże rosyjscy prawnicy mają zastrzeżenia do tej implementacji. Dotyczą one utożsamiania pojęć agresji i wojny agresywnej, mało przejrzystych granic między poszczególnymi zachowaniami będącymi znamionami przestępstwa z art. 353 k.k. FR.

¹⁴³ Г. О. Фесенко, *О содержании нормы...*, s. 97–98.

¹⁴⁴ В. И. Динека, *Ст. 353. Планирование, подготовка...*, s. 1008.

Ze względu na fakt, jak podkreślono na początku opracowania, że powstało ono w czasie wojny będącej wynikiem agresji Rosji na Ukrainę, nie sposób po-nownie nie odnieść się do niej. Należy stwierdzić, że przedmiotem analiz niniejszego opracowania uczyniono odpowiedzialność karną za zachowania, których dopuszczają się obecnie rosyjscy decydenci polityczni i wojskowi oraz żołnierze tego kraju na terytorium Ukrainy. Rosjanie zatem czynią dziś to, za co innych, na podstawie wyżej omówionych przepisów, chcą karać.

Bibliografia

- Апкаев Д. М., *Уголовно-правовая характеристика преступлений против мира и безопасности человечества*, „Пенитенциарное право: юридическая теория и правоприменительная практика” 2020, nr 2. [Apkayev D. M., *Ugolovno-pravovaya kharakteristika prestupleniy protiv mira i bezopasnosti chelovechestva*, „Penitentsiarnoye pravo: yuridicheskaya teoriya i pravoprimenitel'naya praktika” 2020, nr 2].
- Балеев С. А., *Глава 20. Преступления против мира и безопасности человечества*, [w:] *Уголовное право России. Особенная часть*, red. Ф. Р. Сундуров, М. В. Талан, Москва 2012. [Baleyev S. A., *Glava 20. Prestupleniya protiv mira i bezopasnosti chelovechestva*, [w:] *Ugolovnoye pravo Rossii. Osobennaya chast'*, red. F. R. Sundurov, M. V. Talan, Moskva 2012].
- Борисов А. Б., *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. (Постатейный)*, Москва 2012. [Borisov A. B., *Kommentariy k ugovolnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii. (Postateynyy)*, Moskva 2012].
- Бриллиантов А. В., *Глава 34. Преступления против мира и безопасности человечества*, [w:] *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*, red. А. В. Бриллиантов, Москва 2016. [Brilliantov A. V., *Glava 34. Prestupleniya protiv mira i bezopasnosti chelovechestva*, [w:] *Kommentariy k ugovolnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii (postateynyy)*, red. A. V. Brilliantov, Moskva 2016].
- Давитадзе М. Д., *Планирование, подготовка, развязывание или ведение агрессивной войны*, „Вестник экономической безопасности” 2022, nr 4. [M. D. Davitadze, *Planirovaniye, podgotovka, razvyazyvaniye ili vedeniye agressivnoy voyny*, „Vestnik ekonomicheskoy bezopasnosti” 2022, nr 4].
- Демидов В. Н., *Ст. 353*, [w:] *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации*, red. В. Т. Томин, В. В. Сверчков, Москва 2011. [Demidov V. N., *St. 353*, [w:] *Kommentariy k ugovolnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii*, red. V. T. Tomin, V. V. Sverchkov, Moskva 2011].
- Динека В. И., *Ст. 353. Планирование, подготовка, развязывание или ведение агрессивной войны*, [w:] *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. Научно-практический (постатейный)*, red. С. В. Дьяков, Н. Г. Кадников, Москва 2016. [Dineka V. I., *St. 353. Planirovaniye, podgotovka, razvyazyvaniye ili vedeniye agressivnoy voyny*, [w:] *Kommentariy k ugovolnomu kodeksu Rossiyskoy Feleratsii. Nauchno-prakticheskiy (postateynyy)*, red. S. V. D'yakov, N. G. Kadnikov, Moskva 2016].
- Фесенко Г. О., *О содержании нормы УК РФ «Публичные призывы к развязыванию агрессивной войны»*, „Известия высших учебных заведений. Северо-Кавказский регион. Общественные науки” 2006, nr S16. [Fesenko G. O., *O soderzhanii normy UK RF «Publichnyye prizvy k razvyazyvaniyu agressivnoy voyny»*, „Izvestiya vysshikh uchebnykh zavedeniy. Severo-Kavkazskiy region. Obshchestvennyye nauki” 2006, nr S16].
- Галактионов С. А., *Глава 46. Преступления против мира и безопасности человечества*, [w:] *Уголовное право России. Части общая и особенная*, red. В. К. Дуюнов, Москва 2017. [Galaktionov S. A., *Glava 46. Prestupleniya protiv mira i bezopasnosti chelovechestva*, [w:] *Ugolovnoye pravo Rossii. Chasti obshchaya i osobennaya*, red. V. K. Duyunov, Moskva 2017].

- Глушакова Е. А., Голик Ю. В., *Понятие «агрессивной войны» как элемента объективной стороны ст. ст. 353, 354 УК РФ*, [w:] *Проблемы развития современного общества. Сборник научных статей 7-й Всероссийской национальной научно-практической конференции. В 5-ти томах*. red. В. М. Кузьмина, t. 3, Курск 2022. [Glushakova Ye. A., Golik Yu. V., *Ponyatiye «agressivnoy voyuny» kak elementa ob"yektivnoy storony st. st. 353, 354 uk RF*, [w:] *Problemy razvitiya sovremennogo obshchestva. Sbornik nauchnykh statey 7-y Vserossiyskoy natsional'noy nauchno-prakticheskoy konferentsii. V 5-ti tomakh*. red. V. M. Kuz'mina, Kursk 2022].
- Гончарова Ю. О., *Преступления против мира и безопасности человечества (гл. 34 УК РФ): некоторые проблемы дифференциации ответственности*, „Юридический вестник Самарского университета” 2021, nr 7. [Goncharova Yu. O., *Prestupleniya protiv mira i bezopasnosti chelovechestva (gl. 34 UK RF): nekotoryye problemy differentsiyatsii otvetstvennosti*, „Yuridicheskiy vestnik Samarskogo universiteta” 2021, nr 7].
- Иногамова-Хелай Л. В., *Ст. 353. Планирование, подготовка, развязывание или ведение агрессивной войны*, [w:] *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*, red. Л. В. Иногамова-Хелай, Москва 2014. [Inogamova-Khelay L. V., *St. 353. Planirovaniye, podgotovka, razvyazyvaniye ili vedeniye agressivnoy voyuny*, [w:] *Kommentariy k ugovolnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii (posteteynyy)*, red. L. V. Inogamova-Khelay, Moskva 2014].
- Konwencja o określeniu napaści, podpisana w Londynie dnia 3 lipca 1933 r., Dz.U. z 1933 r. nr 93, poz. 712, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19330930712/O/D19330712.pdf>.
- Левандовская М. Г., *Ст. 353. Планирование, подготовка, развязывание или ведение агрессивной войны*, [w:] *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации*, red. А. И. Папор, Москва 2013. [Levandovskaya M. G., *St. 353. Planirovaniye, podgotovka, razvyazyvaniye ili vedeniye agressivnoy voyuny*, [w:] *Kommentariy k ugovolnomu kodeksu Rossiyskoy Federatsii*, red. A. I. Rarog, Moskva 2013].
- Лобач Д. В., *Актуальные проблемы уголовно-правовой регламентации ответственности за агрессию в российском уголовном законодательстве*, „Правовая политика и правовая жизнь” 2013, nr 3. [Lobach D. V., *Aktual'nyye problemy ugovolno-pravovoy reglamentatsii otvetstvennosti za agressiyu v rossiyskom ugovolnom zakonodatel'stve*, „Pravovaya polityka i pravovaya zhizn'” 2013, nr 3].
- Николаев К. Д., *Планирование, подготовка, развязывание или ведение агрессивной войны — преступления против мира и согласия между народами и (или) государствами*, „Вестник Восточно-Сибирского Института Министерства Внутренних Дел России” 2018, nr 4. [Nikolayev K. D., *Planirovaniye, podgotovka, razvyazyvaniye ili vedeniye agresivnoy voyuny — prestupleniya protiv mira i soglasiya mezhdu narodami i (ili) gosudarstvami*, „Vestnik Vostochno-Sibirskogo Instituta Ministerstva Vnutrennikh Del Rossii” 2018, nr 4].
- Никуленко А. В., *Глава 21. Преступления против мира и безопасности человечества*, [w:] *Уголовное право. Особенная часть*, red. С. А. Денисов, Л. В. Готчина, А. Г. Хлебушкин, Санкт-Петербург 2020. [Nikulenko A. V., *Glava 21. Prestupleniya protiv mira i bezopasnosti chelovechestva*, [w:] *Ugolovnoye pravo. Osobennaya chast'*, red. S. A. Denisov, L. V. Gotchina, A. G. Khlebushkin, Sankt Petersburg 2020].
- Попов И. М., Хамзатов М. М., *Война будущего: концептуальные основы и практические выводы. Очерки стратегической мысли*, Москва 2016. [Popov I. M., Khamzatov M. M., *Voyuna budushchego: kontseptual'nyye osnovy i prakticheskiye vyvody. Ocherki strategicheskoy myсли*, Moskva 2016].
- Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 24.02.2005 N 3 «О судебной практике по делам о защите чести и достоинства граждан, а также деловой репутации граждан и юридических лиц», http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_52017/. [Postanovleniye Plenuma Verkhovnogo Suda RF ot 24.02.2005 N 3 «O sudebnoy praktike po delam o zashchite chesti i dostoinstva grazhdan, a takzhe delovoy reputatsii grazhdan i yuridicheskikh lits», http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_52017/].

- Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 3314 (XXIX) z dnia 14 grudnia 1974 roku. w sprawie definicji agresji, https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/aggression.shtml.
- Русинова О. В., *Проблемные вопросы квалификации преступления предусмотренного ст. 353 УК РФ*, [w:] *Актуальные проблемы юриспруденции в современном мире. Сборник статей по материалам VII Всероссийской научно-практической конференции*, red. Н. М. Швецов, Н. В. Иванцова, Йошкар-Ола 2017. [Rusinova O. V., *Problemnyye voprosy kvalifikatsii prestupleniya predusmotrennogo st. 353 UK RF*, [w:] *Aktual'nyye problemy yurisprudentsii v sovremennom mire. Sbornik statey po materialam VII Vserossiyskoy nauchno-prakticheskoy konferentsii*, red. N. M. Shvetsov, N. V. Ivantsova, Yoshkar-Ola 2017].
- Соломенцов А. И., Горичева В. Л., *Понятие и виды преступлений против мира и безопасности человечества*, [w:] *Поколение будущего: взгляд молодых ученых-2021. Сборник научных статей 10-й Международной молодежной научной конференции*, t. 2, Курск 2021. [Solomentsov A. I., Goricheva V. L., *Ponyatiye i vidy prestupleniy protiv mira i bezopasnosti chelovechestva*, [w:] *Pokoleniye budushchego: vzglyad molodykh uchenykh-2021. Sbornik nauchnykh statey 10-y Mezhdunarodnoy molodezhnoy nauchnoy konferentsii*, Tom 2., Kursk 2021].
- Суровикина Ю. В., *Публичные призывы к развязыванию агрессивной войны: проблемы правового регулирования*, [w:] *Актуальные вопросы права, экономики и управления. Сборник материалов IV Всероссийской научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых с международным участием*, red. И. Н. Суетин, Чебоксары 2022, <https://phsreda.com/e-articles/10379/Action10379-102426.pdf>. [Surovikina Yu. V., *Publichnyye prizvy k razvyazyvaniyu agressivnoy voyny: problemy pravovogo regulirovaniya*, [w:] *Aktual'nyye voprosy prava, ekonomiki i upravleniya. Sbornik materialov IV Vserossiyskoy nauchno-prakticheskoy konferentsii studentov, aspirantov i molodykh uchenykh s mezhdunarodnym uchastiyem*, red. I. N. Suyetin, Cheboksary 2022, <https://phsreda.com/e-articles/10379/Action10379-102426.pdf>].
- Шалдина М. О., Евтюнина З. Г., *Планирование, развязывание, ведение войны, агрессивная война с точки зрения уголовно-правового регулирования, Неделя науки СПбПУ. Материалы научной конференции с международным участием*, Санкт-Петербург 2018. [Shaldina M. O., Yevtyunina Z. G., *Planirovaniye, razvyazyvaniye, vedeniye voyny, agressivnaya voyna s tochki zreniya ugovolno-pravovogo regulirovaniya, Nedelya nauki Spbpu. Materialy nauchnoy konferentsii s mezhdunarodnym uchastiyem*, Sankt Petersburg 2018].
- Уголовный кодекс Российской Федерации. Комментарий с путеводителем по судебной практике*, red. А. И. Чучаев, Москва 2019. [Ugolovnyy kodeks Rossiyskoy Federatsii. Kommentariy s putevoditelem po sudebnoy praktike, red. A. I. Chuchayev, Moskva 2019].
- Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N 63-ФЗ, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/. [Ugolovnyy kodeks Rossiyskoy Federatsii ot 13.06.1996 N 63-FZ, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/].
- Война*, https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details_rvsn.htm?id=12849@morfDictionary. [Во́йна, https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details_rvsn.htm?id=12849@morfDictionary].
- Закон РФ от 27.12.1991 N 2124-1 (ред. от 29.12.2022) „О средствах массовой информации”, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1511/. [Zakon RF ot 27.12.1991 N 2124-1 (red. ot 29.12.2022) „O sredstvakh massovoy informatsii”, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1511/].
- Załącznik do rezolucji XXIX Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 14 grudnia 1974 roku, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/img/NR073916.pdf?OpenElement>.